

แนวคิดเรื่องครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาท

THE CONCEPT OF GARUDA IN THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY

พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง), พูนศักดิ์ กมล

PhraWorawut Wisutthimethi (Othong), Poonsak kamol

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, PhraNakhonSiAyutthaya

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chaiyaphum Buddhist College

Corresponding author, e-mail: warawut19952538@G-mail.com,

poonsakkamol@gmail.com

บทคัดย่อ

ครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น คือเป็นเทวดาชั้นล่างประเภทหนึ่ง อาศัยอยู่ในวิมานสิมพลี กินนาคเป็นอาหาร เป็นบริวารของท้าววิรุฬหก ครุฑถือกำเนิดมาจากมนุษย์ผู้ทำบุญเจือปนด้วยโมหะ หลงผิดคิดว่าการฆ่าสัตว์ไม่บาปกรรม และผลกรรมทำให้มาเกิดเป็นครุฑ และมีกำเนิด 4 อย่าง คือเกิดขึ้นมาเอง เกิดในครรภ์มารดา เกิดในฟองไข่ และเกิดในถ้ำโคลนหมักหมม ที่อยู่ของครุฑ คือป่าหิมพานต์ เชิงเขาสิเนรุราช สวรรค์ชั้นจตุรหาราชิกา ครุฑมีจะงอยปากแหลม เป็นครึ่งคนครึ่งนก มีปีกยาว มีกายใหญ่โต บินได้รวดเร็วในอากาศ เมื่อโผบินจะเกิดพายุพัด ครุฑเป็นศัตรูกับนาค หน้าที่ครุฑ คือพิทักษ์พระพุทธศาสนา ช่วยเหลือผู้มีศีลธรรม อ่อนน้อม ถ่อมตน มีความเคารพ ถือสัจจะ มีความกตัญญูทวาที และมีมนตราวิเศษชื่อว่า อาลัมพายนอีกด้วย

คำสำคัญ: ครุฑ, พระพุทธศาสนา, พุทธปรัชญา, แนวคิด

Abstract

Garuda in Theravada Buddhist philosophy is a type of lower angel. They abide in Wiman Chimppli (The castle of the opera tree), eat Nak as food, and are the follower of Virulhok God. It is believed that Garuda is born from person who makes a merit, mixing with delusion and misbelieves that killing the other animals is no sin. Therefore, that result brings itself to be reborn a Garuda. The origin of Garuda can be 4 methods; being birth automatic, rising up in womb, in egg and an ash (wet conditions). The abode of Garuda is Himavanta Forest, foothill of Sineru Mountain and Catumaharajika Heaven (First

Paradise). The physical feature of the Garuda is a sharp beak, half man and half bird, long wings and big body. They can fly fast in the air, when flying, there is a big storm. Garuda is hostile to Nak. The duty of Garuda is to protect Buddhism and save the moral people. Moral of Garuda is humble, hold the truth and be gratitude. Marvelous Mantra of Garuda is called Alampayana.

Keyword: Garuda, Buddhism, Buddhist philosophy, concept

บทนำ

พระไตรปิฎกกล่าวถึงครุฑว่า ครุฑเป็นเทวดาชั้นล่างประเภทหนึ่ง อาศัยอยู่ในวิมานสิมพลี บนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา อยู่ภายใต้การปกครองของท้าววิรุฬหก สาเหตุนี้ผู้คนจึงนิยมนบูชาครุฑ โดยเชื่อว่าครุฑเป็นสัตว์วิเศษ และมีพลังอำนาจมากมาย สามารถคุ้มครองให้ปราศจากอันตรายทั้งปวง ความเชื่อดังกล่าวจึงทำให้อิทธิพลความเชื่อเรื่องครุฑ แผ่ขยายไปยังประเทศต่าง ๆ หลายประเทศที่นำเอารูปครุฑมาใช้เป็นตราแผ่นดิน ได้แก่ อินโดนีเซีย แอฟริกาใต้ แอลเบเนีย อเมริกา ออสเตรเลีย อิรัก เยอรมนี คีร์กีซสถาน คูเวต ลิเบีย อียิปต์ มอลโดวา มอนเตเนโกร ปาปัวนิวกินี โปแลนด์ โรมาเนีย รัสเซีย เซอร์เบีย ชูแดน ซีเรีย อาหรับเอมิเรตส์ อุซเบกิสถาน เยเมน จอร์แดน และประเทศไทย ครุฑมีความเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบัน เชื่อตามลัทธิเทวราชของอินเดียว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นอวตารของพระนารายณ์ ครุฑในฐานะพาหนะทรงพระนารายณ์ ได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์แทนพระมหากษัตริย์ ปรากฏอยู่ในพระราชลัญจกรตราประจำพระองค์ ตราประจำแผ่นดิน และตราประจำรัชกาล

ครุฑที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นเทวดาชั้นล่างประเภทหนึ่ง อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ เชิงเขาพระสุเมรุราช และสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ครุฑอยู่ภายใต้การปกครองของท้าววิรุฬหก (ราชบัณฑิตยสภา, 2542: 170) ครุฑในพุทธศาสนาเถรวาทมีฐานะด้อยกว่าครุฑในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู (ศานติ ภัคติกำ, 2556: 7) ในพุทธปรัชญาเถรวาทเชื่อว่า ครุฑมีอยู่จำนวนมากในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ครุฑมีส่วนเกี่ยวข้องกับอดีตชาติ และปัจจุบันชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดจนถึงอริยสาวกทั้งหลาย ข้อความข้างต้นนี้จึงทำให้เกิดความสงสัยว่า ครุฑมาจากไหน ครุฑคืออะไร ครุฑเป็นใคร บทบาทหน้าที่ของครุฑคืออะไร ครุฑกินอะไรเป็นอาหาร ครุฑอาศัยอยู่ที่ไหน ทำบุญอย่างไรถึงจะได้เกิดเป็นครุฑ และปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่สำคัญ ที่พุทธศาสนิกชนต้องศึกษาเรียนรู้ไว้ เพื่อเป็นคำตอบในใจให้คลายข้อสงสัยเรื่องครุฑ เพื่อให้เกิดปัญญาารู้แจ้งเห็นจริง

พุทธปรัชญาเถรวาทพระพุทธรูปเจ้าตรัสถึงครุฑว่า (พระคัมภีร์ สุตตปิฎก, 2558: 546) ครุฑเป็นเทวดาชั้นล่างประเภทหนึ่ง ส่วนสาเหตุที่เกิดเป็นครุฑเพราะว่า สมัยเป็นมนุษย์ทำกุศลกรรมที่เจือปนด้วยโมหะ หลงผิดว่าฆ่าสัตว์ไม่เป็นอกุศลกรรม ในคัมภีร์พุทธศาสนาระบุเอาไว้ว่า (พญาลิไท, 2509: 267) “บุคคลใดที่บริจาคทานด้วยจิตเป็นกุศล พึงตั้งจิตอธิษฐานว่า เมื่อละอัตรภาพจากมนุษย์ ขอให้เกิดเป็นครุฑในสุบรรณพิภพ” ในพุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวว่า ครุฑมีกำเนิดสี่แบบ คือกำเนิดแบบผุดขึ้นเอง กำเนิด

ในครุฑ กำเนิดในไข่ กำเนิดในเถาโคล ครุฑชั้นสูงส่วนใหญ่ถือกำเนิดแบบผุดขึ้นมาเอง มีขนเป็นสีทอง มีวิมานเป็นที่อาศัย มีเครื่องประดับงดงามดุจเทพเทวดา มีชีวิตความเป็นอยู่ที่คล้ายเทวดา สามารถแปลงกายได้หลายอย่าง บริโภคอาหารทิพย์เช่นเดียวกับเทวดา ครุฑบางประเภทกินเนื้อสัตว์ ครุฑบางประเภทกินผลไม้ ครุฑชั้นต่ำกินนาคเป็นอาหาร ครุฑเป็นศัตรูกับนาค ไม่ปรากฏว่านานเท่าใด ด้วยวิบากกรรมทำให้บังเกิดเป็นเทวดาถึงสัตว์เดรัจฉาน

เรื่องราวของครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ทำให้สามารถมองเห็นความเหมือน และความต่างกันครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาท ครุฑเป็นเพียงเทวดาชั้นล่าง เสวยวิบากกรรมด้วยโมหะ หลงผิดว่าการฆ่าสัตว์ไม่เป็นบาป กรรมบันดาลให้มาเกิดเป็นครุฑ อาศัยอยู่ในสวรรค์จาตุมหาราชิกา ไม่มีชีวิตเป็นอมตะ และอยู่ในการปกครองของท้าววิรุฬหก (ศานติ ภักดีคำ, 2556: 7) ในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้ปฏิเสธการมีอยู่ของครุฑแต่ในพุทธปรัชญาเถรวาทปฏิเสธถึงการเป็นอมตะของครุฑ ไม่ได้เป็นเทพผู้มีฤทธิ์แต่อย่างใด ไม่ได้เป็นเทพพาหนะของผู้ใด ครุฑเป็นสัตว์ผู้เสวยวิบากกรรมกระทำมาสมัยเป็นมนุษย์ แนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับว่า ครุฑเป็นเทวดาชั้นล่างประเภทหนึ่ง ครุฑในพุทธศาสนาเถรวาทมีอยู่จริง ในมหาสมัยสูตร กล่าวถึงครุฑเอาไว้ว่า ปักษีทวิชาติผู้เป็นทิพย์ มีนัยน์ตาที่บริสุทธิ์ สามารถนำนาคไปได้โดยพลัน โผบินมาแล้วทางอากาศ ปักษีตนนั้นชื่อว่า จิตรสุบรรณ นาคทั้งหลายไม่ได้มีความกลัวต่อครุฑ พระพุทธเจ้าทรงกระทำให้ปลอดภัยจากครุฑ ครุฑกับนาคเจรจากันด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ สัตว์ทั้งสองกระทำพระพุทธเจ้าให้เป็นสรณะ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ที.ม. (ไทย) 10/338/266)

ในภุทิตชาดก ตอนครุฑกัณฑ์ กล่าวถึงครุฑเอาไว้ว่า สุบรรณฟังคำอธิบายเรื่องกรรมที่พระดาบสได้แสดงจบลง มีจิตยินดีในคำสอน กล่าวกับพระดาบสว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญตัวข้าพเจ้านี้คือสุบรรณ ข้าพเจ้ามีจิตยินดีด้วยพระผู้เป็นเจ้าแก้ปัญหาให้ ข้าพเจ้ารู้มนต์ชื่อว่า อาลัมพายน เป็นมนต์วิเศษหาค่าไม่ได้เลย ข้าพเจ้าขอถวายมนต์แก่พระผู้เป็นเจ้า เพื่อเป็นส่วนบูชาอาจารย์ ขอให้พระผู้เป็นเจ้าจงรับไว้เถิด สุบรรณวิงวอนบ่อยครั้ง ดาบสรับแล้วจึงถวายมนต์ บอกยาแก่ดาบสแล้วหลีกไป (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ชุ.ชา. (ไทย) 28/832/312) ในกุลาวกชาดก กล่าวถึงครุฑว่า ท้าวเทวราชผู้เป็นพระโพธิสัตว์ ยอมสละชีวิตให้พวกอสูร ตรัสให้มาตุลีเทพสารีหันทรถกลับ เพราะกลัวลูกนกจะตายกล่าวว่า มาตุลีเทพบุตรที่ต้นจี่มีลูกนกครุฑอยู่ ท่านจงหันทรถกลับ เราประสงค์สละชีวิตให้พวกอสูร ลูกนกนี้อย่าได้หลงกลาญเลย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ชุ.ชา. (ไทย) 27/31/13)

ในปิ่นทรกชาดก กล่าวถึงครุฑว่า ครุฑกล่าวว่าบุคคล ประกอบด้วยหิริ ด้วยความอดกลั้น ด้วยการฝึกตน ไม่โกรธละคำส่อเสียด ประพฤติละความยึดมั่นว่า เป็นของเราเสียจึงเป็นสมณะ สมณะใดกระทำอย่างนี้จึงเข้าถึงแดนสวรรค์ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ชุ.ชา. (ไทย) 27/281/580) การเข้าใจคำสอนเกี่ยวกับเรื่องครุฑ ในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ ต้องอาศัยการศึกษาเรียนรู้ทำความเข้าใจ ตามแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาท ให้เป็นอย่างดีก่อน จึงก่อให้เกิดความรู้ในเรื่องดังกล่าว ทั้งในด้านความหมาย รูปร่างลักษณะ ที่อยู่อาศัย และบทบาทหน้าที่ เรื่องของครุฑมีมิติทาง

ปรัชญาแฝงอยู่มาก แนวคิดเรื่องครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยการแบ่งครุฑออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทบุคลาธิษฐาน และธรรมาธิษฐาน การตีความตามทฤษฎีดังกล่าว ต้องการหาความจริงว่า ครุฑคืออะไร ครุฑมาจากไหน หน้าที่ของครุฑคืออะไร ครุฑกินอะไรเป็นอาหาร ครุฑอยู่ที่ไหน ทำอย่างไรจึงจะเกิดเป็นครุฑ คือใช้การตีความแนวพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อนำมาเป็นกุญแจดอกสำคัญ ในการไขความจริงว่า ครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอย่างไร

ความหมายของครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาท

นิยามและความหมายของครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาท คือครุฑเป็นเทวดาชั้นล่างประเภทหนึ่ง อาศัยอยู่ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา นิยามและความหมายของครุฑในพระสุตตันตปิฎก คือครุฑเป็นเทพตนหนึ่ง อาศัยอยู่ในวิมานสิมพลี อยู่ในการปกครองของท้าววิรูปหก นิยามและความหมายของครุฑในอรรถกถา คือครุฑเป็นนักรบผู้กล้าหาญ ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา และคอยปกป้องสวรรค์ชั้นดาวดึงส์จากบรรดาอสูรต่าง ๆ ที่จะมาแย่งชิงเอาสวรรค์ไปจากเหล่าเทวดา นิยามและความหมายของครุฑในวรรณคดีบาลีสันสกฤต คือครุฑเป็นผู้ทำหน้าที่อันหนัก จึงได้ชื่อว่าครุฑ โดยคำว่าครุฑ มาจากคำว่า ครุ แปลว่า หนัก และครุฑอาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ ภูเขาไกรลาส และสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา (ราชบัณฑิตยสภา, 2542: 170)

กำเนิดของครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาท

ครุฑในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นเทวดาชั้นล่างประเภทหนึ่ง อยู่ภายใต้การปกครองของท้าววิรูปหก ได้อาศัยอยู่ทางด้านทิศใต้ ของภูเขาพระสุเมรุราช ส่วนสาเหตุที่มาก่อเกิดเป็นครุฑ เพราะว่าได้ทำบุญเจือปนด้วยโมหะ การอุปบัติของครุฑในพระพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวคือการทำบุญเจือปนด้วยโมหะ ผลกรรมจึงดลบันดาลให้มากำเนิดเป็นครุฑ การอุปบัติของครุฑในคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วงได้มีการอธิบายเอาไว้ว่า เมื่อบุคคลใต้อยากปรารถนา ที่จะกำเนิดเป็นครุฑแล้ว ก็จะต้องถวายทานให้มาก จากนั้นพึงตั้งจิตอธิษฐานว่า ขอให้ได้ไปบังเกิดในสุบรรณพิภพ (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2542 : 6) ส่วนการอุปบัติของครุฑในคัมภีร์อรรถกถา ได้แสดงเอาไว้ว่าครุฑมีกำเนิดสี่แบบ ได้แก่ ครุฑที่กำเนิดแบบโอปปาติกะ คือการเกิดแบบผุดขึ้นมาเอง ครุฑที่กำเนิดแบบชลาพุชะ คือการเกิดในครรภ์มารดา ครุฑที่กำเนิดแบบอณฺฑชะ คือการเกิดในไข่ ครุฑที่กำเนิดแบบสังเสทชะ คือการเกิดในถ้ำโคล (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2542 : 7)

กำเนิดของครุฑในคัมภีร์พระไตรปิฎก

การกำเนิดของครุฑในคัมภีร์พระไตรปิฎก คือครุฑในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ถือว่าเป็นเทวดาชั้นล่างประเภทหนึ่ง ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของท้าววิรูปหกจอมเทพ โดยเป็นเทพผู้ปกครองสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ในทางด้านทิศใต้ ส่วนสาเหตุที่มาก่อเกิดเป็นครุฑ เพราะว่าได้ทำบุญเจือปนด้วยโมหะ คือความหลงผิด (ศาล มรดกไทย, 2558 : 162) ในคัมภีร์พระไตรปิฎกกล่าวว่า ครุฑมีกำเนิดทั้งสี่แบบ คือ

แบบโอปปาติกะ แบบชลาพุชะ แบบอณฺฑชะ และแบบสังเสทชะ ซึ่งมีที่อยู่ตั้งแต่พื้นมนุษย์ ในป่าหิมพานต์ ในป่าไม้จัวรอบเขาพระสุเมรุราช ตลอดจนถึงในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา และพวกครุฑชั้นสูงนั้น มักจะมี กำเนิดแบบโอปปาติกะ โดยมีขนสีทอง มีเครื่องประดับแบบเทพบุตร และเทพธิดา มีชีวิตอยู่เหมือนเทวดา ทั่วไป สามารถแปลงกายได้หลายอย่าง และได้บริโภคอาหารทิพย์ เณกเช่นเดียวกับเหล่าเทวดาทั้งหลาย (กรมศิลปากร, 2506 : 4)

กำเนิดของครุฑในคัมภีร์อรรถกถา

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้ระบุเอาไว้อย่างชัดเจนว่า ครุฑมีการกำเนิดอยู่สี่แบบ ได้แก่ แบบโอปปาติกะ คือการเกิดแบบผุดขึ้น แบบชลาพุชะ การเกิดในครรภ์ แบบอณฺฑชะ คือการเกิดใน ฟองไข่ และแบบสังเสทชะ คือเกิดในถ้ำโคล ซึ่งที่มีอยู่ตั้งแต่พื้นมนุษย์ ในป่าหิมพานต์ ในป่าไม้จัวรอบเขา พระสุเมรุราช และไปจนถึงสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกานั้นเอง (ส. พลายน้อย, 2554 : 160) ในคติความเชื่อ เรื่องกรรมในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวว่า บุคคลใดที่ขอบประทุษร้ายสัตว์อื่นอยู่เนื่องนิตย์ บุคคลนั้นย่อมต้องตกไปสู่อบายภูมิ เสวยวิบากกรรมที่ร้อนแรง เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วย่อมจะมีอายุสั้น และโรคร้ายทั้งหลายย่อมเบียดเบียนร่างกาย จนเกิดความทุกข์ทรมานทั้งร่างกายและจิตใจ เมื่อบุคคล กระทำกรรมอันใดเอาไว้ก็ตามไม่ว่าเป็นบุญหรือเป็นบาป ย่อมได้รับผลกรรมนั้นคืนสนอง ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เลยนั่นเอง

กำเนิดของครุฑในคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วง

การกำเนิดของครุฑในคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วง หรือคัมภีร์ไตรภูมิโลกวิจิตร หรืออาจจะเรียกอีก ชื่อหนึ่ง คือคัมภีร์ไตรภูมิโลกวิจิตร ถือว่าเป็นวรรณกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่สำคัญมาก ที่ได้ถูก แต่งขึ้นในสมัยสุโขทัย ที่เป็นพระราชดำริของ พระมหาธรรมราชาที่หนึ่ง โดยได้มีการกล่าวถึงกำเนิดของ ครุฑไว้ว่า พวกครุฑได้อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ และในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ครุฑชั้นสูงมีขนสีทอง มี วิมานทองเหมือนกับเทวดา มีอาหารเป็นทิพย์ ไม่บริโภคเนื้อสัตว์ ครุฑชั้นต่ำอาศัยอยู่ในต้นไม้จัว มีลำตัวสี ดำ นัยน์ตาดำ ขนสีดำ บริโภคเนื้อสัตว์ และชอบกินนาคเป็นอาหาร (นักรบ พิมพ์ขาว, 2558 : 136)

รูปร่างของครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาท

ในคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้มีการกล่าวเอาไว้ว่า ครุฑนั้นมีรูปร่างลักษณะที่ ใหญ่โตมาก มีความแข็งแรงมาก สามารถบินได้อย่างรวดเร็วมาก และในเวลาบินก็จะก่อให้เกิดลมพายุ ใหญ่ นอกจากนี้ ครุฑยังเป็นสัตว์เดรัจฉานครึ่งเทพครึ่งสัตว์ ที่มีฤทธิ์มาก ที่มีอำนาจมาก และได้ทรงพลัง มหาศาล ส่วนอาหารของครุฑคือนาค ครุฑกับนาคจึงได้เป็นศัตรูกันมานานแสนนาน และไม่มีปรากฏว่า นานเท่าใดเลย ครุฑนั้นเป็นผู้มีร่างกายใหญ่โตมาก แข็งแรงมาก บินได้อย่างรวดเร็ว รูปร่างลักษณะของ ครุฑ มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก คือครุฑเป็นครึ่งสัตว์เดรัจฉานครึ่งเทพ ตัวเป็นเทพแต่ศีรษะ เป็นนกอินทรี มีเครื่องประดับแบบเทวดา เวลาโฉบบินจะเกิดลมพายุ ปันทรกษัตริย์ได้กล่าวถึงครุฑว่า ครุฑ

เป็นสัตว์ใหญ่ มีพลังอำนาจมหาศาล กินนาคเป็นอาหาร เป็นจ้าวแห่งเวหาอากาศ มีอายุยืน มีฤทธิ์อำนาจเป็นที่เกรงกลัวต่อหน้าทั้งหลาย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : ที.ม. (ไทย) 10/338/266) พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวแสดงถึง รูปร่างลักษณะของพวกครุฑว่า ครุฑชั้นสูงนั้นมีวิมานเป็นสีทอง มีร่างกายขาวสะอาดดุจเทพบุตร สามารถแปลงกายได้ สวมใส่อาภรณ์ทิพย์ มีอายุทิพย์ บริโภคอาหารทิพย์เช่นเดียวกับเทวดา พวกครุฑชั้นต่ำอาศัยอยู่ในวิมานต้นสิมพลี กินนาคเป็นอาหาร และมีร่างกายสีดำ (พญาลิไท, 2509 : 269)

รูปร่างของครุฑในคัมภีร์มหานิบาต

รูปร่างลักษณะของครุฑ ที่ปรากฏในปัมทรกษัตติ คือพระสูตรนี้กล่าวว่าครุฑเป็นสัตว์ใหญ่ มีฤทธิ์อำนาจมาก มีพลังอำนาจมหาศาล แข็งแรงมาก สามารถบินได้รวดเร็วในอากาศ มีสติปัญญาเฉียบแหลม มีความอ่อนน้อม มีความถ่อมตน มีสัมมาคารวะอีกด้วย ครุฑพอแบ่งออกได้เป็นห้าประเภท ได้แก่ ตัวเป็นคนอย่างธรรมดาทั่วไปแต่มีปีก ตัวเป็นคนหัวเป็นนก ตัวเป็นคน หัวขาคือเป็นนก ตัวเป็นนกหัวเป็นคน และรูปร่างเหมือนนกทั้งตัว (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2542 : 9)

รูปร่างของครุฑในคัมภีร์อรรถกถา

ส่วนรูปร่างลักษณะของครุฑนั้น ตำราทางพระพุทธศาสนาหลายเรื่อง พยายามอธิบายถึงรูปร่าง ลักษณะท่าทางของครุฑเอาไว้ว่า ครุฑมีอยู่ห้าประเภท ได้แก่ ครุฑตัวเป็นคนธรรมดาแต่มีปีก ครุฑตัวเป็นคนหัวเป็นนก ครุฑตัวเป็นคนหัวและขาเป็นนก ครุฑตัวเป็นนกหัวเป็นคน และครุฑรูปร่างเหมือนนกทั้งตัว อาจจะกล่าวได้ว่า ครุฑคือจ้าวแห่งเวหา กินนาคเป็นอาหาร มีรูปร่างลักษณะที่พิเศษ คือเป็นสัตว์กึ่งเทพกายสิทธิ์ขนาดใหญ่ มีอำนาจมากมาย มีพลังอำนาจมหาศาล มีความแข็งแรงมาก จนสามารถบินได้รวดเร็วดุจสายฟ้า มีศีรษะโต มีจะงอยปาก มีเล็บคมเหมือนนกอินทรี มีท่อนกายใหญ่ มีลำตัวแขนขาเป็นดั่งมนุษย์ มีหน้าเป็นสีแดง มีปีกเป็นสีแดง มีกายเป็นสีแดง มีหลายจำพวก เช่น พวกครุฑชั้นสูงมีกำเนิดแบบโอปปาติกะ มีขนสีทอง มีเครื่องประดับแบบเทพบุตร มีชีวิตอยู่เหมือนเทวดา สามารถแปลงกายได้ บริโภคอาหารทิพย์แบบเทวดา ครุฑบางประเภทเป็นครุฑชั้นต่ำ กินผลไม้หรือเนื้อสัตว์ และกินนาคเป็นอาหารอีกด้วย (ศาล มรดกไทย, 2558 : 162)

รูปร่างลักษณะของครุฑที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก

รูปร่างลักษณะของครุฑที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก คือครุฑได้มาปรากฏกายอยู่ต่อหน้าพระพักตร์ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงเรียกครุฑว่า ปักษิทวีชาติ ในมหาสมยสูตรได้แสดงเอาไว้ว่า ครุฑเป็นผู้มีนัยน์ตาบริสุทธิ์ มีกายทิพย์ ทำให้สามารถรู้ได้เลยว่า ครุฑเป็นสัตว์ใหญ่ มีร่างกายใหญ่ มีอำนาจมาก กินนาคเป็นอาหาร ด้วยพุทธานุภาพของพระพุทธองค์ ครุฑจึงไม่สามารถทำร้ายนาคได้ ครุฑและนาคกลับกลายเป็นมิตรกัน เจรจกกันด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ นับถือพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ที.ม. (ไทย) 10/338/256)

ที่อยู่ของครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาท

ที่อยู่ของครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาท คือครุฑมีที่อยู่อาศัยเป็นวิมานทองเช่นเดียวกับเทวดา ในชั้นจาตุมหาราชิกาเป็นสวรรค์ชั้นที่หนึ่ง หลักฐานในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกได้กล่าวว่า ที่อยู่ของครุฑทั้งหลาย เรียกว่า วิมานสิมพลี เป็นวิมานบนต้นไม้จันทน์นาม หลักฐานในวรรณคดีบาลียืนยันเอาไว้ว่า ที่อยู่ของครุฑ เรียกว่า สิมพลีรุกขพิมาน เป็นวิมานทองประดับด้วยแก้วมณีเจ็ดประการ หลักฐานในคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วง กล่าวเอาไว้ว่าที่อยู่ของครุฑ เรียกว่า สุบรรณพิภพ ปรากฏอยู่ใต้เขาพระสุเมรุราช ในทิศใต้ของสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ครุฑนั้นอยู่ในอำนาจการปกครองของท้าววิรุฬหกจอมแห่งครุฑ (ศานติภักดีคำ, 2556 : 6)

ที่อยู่ของครุฑในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก

ที่อยู่ของครุฑในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก คือครุฑเป็นอมมนุษย์จำพวกครึ่งเทพครึ่งสัตว์ ครุฑเป็นใหญ่ที่สุดในบรรดานกทั้งหลาย ครุฑอยู่บนวิมานชื่อว่าวิมานสิมพลี ครุฑเป็นนกที่บินได้เร็ว ไม่มีสัตว์อื่นเทียบ คือบินได้วกละโยชน์ ที่อยู่อาศัยของครุฑเป็นสถานที่ลับ ยากที่ใครจะไปได้ถึง ครุฑบางตนเป็นที่เกรงขามต่อบรรดาเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : ที่.ม. (ไทย) 10/338/262)

ที่อยู่ของครุฑในคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วง

ครุฑอาศัยอยู่บนต้นสิมพลี ต้นสิมพลีเป็นชื่อวิมานของครุฑ ครุฑมีวิมานทิพย์อยู่ที่เชิงเขาไกรลาส ครุฑเป็นเจ้าของแหวน มีอีกชื่อหนึ่งว่าเวนไตย ครุฑนั้นมีกายเป็นรัศมีสีทอง มีเดชอำนาจมากที่สุด ครุฑส่วนใหญ่เกาะอาศัยอยู่ตามต้นจันทน์ โดยอาศัยผลจันทน์ น้ำดอกไม้จากต้นจันทน์เป็นอาหารทิพย์ เมื่อลูกครุฑโตขึ้น นับเวลาอายุเป็นข้างขึ้นข้างแรมตามจันทรคติ เติบโตด้วยบุญกุศลที่เคยทำมา หากว่าลูกครุฑตนใด มีบุญญาธิการมาก ด้วยอำนาจบุญบันดาลให้เกิดผลจันทน์ทิพย์ น้ำหวานจากดอกไม้มาบำรุงลูกครุฑ ลูกครุฑตนดังกล่าวจะจำเริญวัยได้อย่างรวดเร็ว ครุฑเป็นสัตว์กึ่งโอปปาติกะกึ่งพวกกายทิพย์ (พระคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วง, 2558 : 541) ครุฑจึงอยู่อีกมิติหนึ่งจากโลกของมนุษย์ ส่วนผู้ที่สามารถพบเห็นครุฑ ต้องเคยมีบุญร่วมกับพวกเขามาก่อน จึงสามารถรับรู้ถึงกันได้ เหมือนผู้ที่สมารถติดต่อกับนาคเช่นเดียวกัน ต้องเป็นผู้ที่มีวาสนาต่อกันมาตั้งแต่อดีตชาติ ไม่ใช่เรื่องสาธารณะที่จะรู้กันได้ทั่วไป ครุฑมีวิมานฉิมพลี อยู่ที่เชิงเขาไกรลาส ได้รับพรให้เป็นอมตะไม่มีศาสตราอาวุธใดสามารถทำร้ายได้ ครุฑมีนามว่าท้าวเวนไตย เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าสุบรรณ หมายถึง ผู้มีขนวิเศษ มีร่างกายเป็นสีทอง มีเดชอำนาจ ครุฑทั้งหลายอาศัยเกาะอยู่ตามต้นจันทน์ ได้อาศัยผลจันทน์ น้ำดอกไม้จากต้นจันทน์เป็นอาหารทิพย์

ที่อยู่ของครุฑในวรรณคดีบาลีสันสกฤต

ครุฑในวรรณคดีบาลี ไม่ได้ถือกำเนิดจากอำนาจของพระผู้เป็นเจ้า หากแต่กำเนิดขึ้นจาก กุศลกรรมแต่ครั้งอดีตชาติ บุคคลสามารถกำเนิดเป็นครุฑ ได้ด้วยการทำบุญ คือการบริจาคทาน และตั้งใจ

ปรารภในกำเนิดของครุฑอย่างแรงกล้า ในวรรณคดีบาลีนั้นแบ่งครุฑออกเป็นสี่ประเภท คือเกิดตามอำนาจบุพกรรมของแต่ละบุคคล ได้แก่ โอปาติกะ ชลาพูชะ อัณฑชะ สังเสทชะ คือครุฑประเภทอัณฑชะ เป็นครุฑประเภทที่ต่ำที่สุดที่เกิดจากฟองไข่ ครุฑประเภทโอปาติกะ เป็นครุฑประเภทสูงที่สุด มีกำเนิดคล้ายกับเทวดา คือการผุดขึ้นเอง ครุฑในวรรณคดีบาลี จะมีผิวพรรณวรรณะที่ผ่องใส มีความเป็นอยู่ที่สุขสบาย มีเครื่องอุปโภค มีเครื่องบริโภคน้ำที่เป็นของทิพย์ มีอายุที่ยืนยาว แต่ว่าไม่มีความเป็นอมตะ วรรณคดีบาลีได้กล่าวถึง ที่อยู่อาศัยของครุฑเอาไว้ว่า ครุฑอาศัยอยู่ที่เชิงเขาสิเนรุราช ดันสิมพลีริมมหาสมุทร ดินแดนที่มีทะเล แม่น้ำใหญ่ มหาสมุทร และภูเขาคั่นอยู่ในวรรณคดีบาลีนั้น มักจะเรียกที่อยู่ของครุฑว่า สิมพลีรุกขพิมาน (ยมโดย เพ็ญพสา, 2521, 19)

บทบาทของครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาท

คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวว่า ครุฑมีบทบาทหน้าที่รับใช้พระพุทธศาสนา เช่นกันกับนาค ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก มีการกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครุฑไว้ว่า พวกครุฑและนาคทั้งหลายได้อาสาดูแลปกป้องพระพุทธศาสนาให้ครบสองพันปี ในคัมภีร์อรรถกถาท่านได้กล่าวแสดงเอาไว้ มีใจความตอนหนึ่ง ที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครุฑว่า เทวดากับครุฑได้สนทนากัน ถึงเรื่องของความไม่ประมาท การหวาดกลัวภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต คัมภีร์มหานิบาต หรือทศชาติชาดก ในพระชาติที่หกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งที่พระองค์ทรงเสวยพระชาติเป็นภริยัตถนาคราช โดนพราหมณ์ใช้มนต์อาถรรพ์ของครุฑ ทำให้ได้รับความเจ็บปวดทรมาน ครุฑสุบรรณราชได้สนทนากันกับพระดาบส เกี่ยวกับเรื่องของการทำกรรมที่ไม่มีเจตนา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : ที่.ม. (ไทย) 10/338/267)

บทบาทของครุฑในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก

บางพระสูตรกล่าวว่า ครุฑนั้นได้ปฏิญาณตนเป็นผู้อุทิศตน ต่อพระพุทธศาสนาตลอดไป บ้างก็ว่าครุฑได้สำเร็จเป็นโสดาบันขั้นต้นแล้ว ครุฑที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก เป็นข้อมูลสำคัญที่ช่วยให้ผู้สนใจศึกษาในเรื่องครุฑนี้ได้ประจักษ์แจ้ง เรื่องครุฑในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทำให้เกิดความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอีกด้วย นอกจากนี้ บทบาทหน้าที่ของครุฑ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก คือครุฑนั้นได้ปฏิญาณตนว่า ขอเป็นผู้อุทิศตนในการปกป้องรักษา พระพุทธศาสนาตลอดกาลนาน เรื่องนี้ครุฑและนาคนั้นไม่ได้เป็นศัตรูคู่อาฆาตกันแต่อย่างใด ทั้งครุฑและนาคต่างได้ทำหน้าที่สำคัญของตน ในการปกป้องพิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนาเอาไว้ เพื่อให้พระพุทธศาสนามีอายุอยู่ครบ ถึงสองพันห้าร้อยปีตามพุทธทำนายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : ที่.ม. (ไทย) 10/338/258)

บทบาทของครูทในคัมภีร์อรรถกถา

บทบาทหน้าที่ของครูท ที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา ถือว่าครูทเป็นผู้มีสติปัญญาฉลาด สามารถเข้าใจเรื่องกรรมได้เป็นอย่างดี นอกจากครูทเข้าใจเรื่องกรรมแล้ว ครูทยังสามารถเข้าใจหลักธรรมคำสอนได้เป็นอย่างดี แม้ว่าครูทเป็นครึ่งเทพครึ่งสัตว์เดรัจฉานก็ตาม แต่ครูทก็เป็นผู้ที่สามารถแก้ปัญหา ในเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี ครูทยังเป็นอีกชาติหนึ่งของพระสารีบุตร ผู้เป็นพระอัครสาวกของพระพุทธองค์ พระสารีบุตรเป็นผู้ได้รับการยกย่อง จากพระพุทธองค์ว่า เป็นผู้เลิศด้านมีปัญหา มาก แม้ว่าหน้าที่ของครูท ในคัมภีร์อรรถกถานี้ ได้มีอยู่ไม่มากก็ตาม แต่เป็นสิ่งที่ทำให้เห็นว่า ครูทเป็นผู้มีความฉลาด มีความแข็งแรง มีพลังมาก และเป็นผู้มีความเคารพต่อผู้อื่นอีกด้วย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : ที่.ม. (ไทย) 10/338/241)

บทบาทของครูทในคัมภีร์มหานิบาต

บทบาทหน้าที่ของครูท มหานิบาตชาดกนี้จึงมีไม่มากนัก มีกล่าวไว้แต่เพียงว่า ครูทได้มอบ ถวายมนตราบทหนึ่ง ให้แก่พระดาบสมิ์ชื่อนันต์ว่า อาลัมพายน เป็นมนตราที่วิเศษศักดิ์สิทธิ์ สามารถ ป้องกันอันตรายต่าง ๆ สามารถป้องกันนาคราชได้อีกด้วย ส่วนข้อความอื่นที่เกี่ยวข้องกับ ครูทนั้นก็มีอยู่ ไม่มาก แต่ว่ามีใจความสำคัญตอนหนึ่ง ที่ครูทได้ถามพระดาบสว่า ตนได้ทำกรรมโดยไม่มีเจตนา แล้ว กรรมนั้นจะมีผลหรือไม่ พระดาบสจึงตอบครูทไปว่า ไม่เป็นกรรมเพราะว่า กระทำโดยความไม่รู้ ไม่มี เจตนาที่จะกระทำความผิดกรรมนั้นเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาว่า หากบุคคลกระทำความผิดโดยไม่รู้ และ ไม่มีเจตนาย่อมจะไม่เกิดกรรมถือว่าเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ที่ว่าด้วยเรื่องกรรม ครูทมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและมีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ในเรื่องอื่นอีกเป็นอัน มาก (ยมโดย เฟิงพงศา, 2521, 14) ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้ปรากฏเรื่องราวของครูท หลายตอน เช่น พระสูตรชื่อว่า มหาสมัยสูตร ปรากฏในอรรถกถา ปันทรกชาดก แห่งพระสุตตันตปิฎก เรื่องราวของครูทยังปรากฏอยู่ในภุทิตชาดก และกุลาวกชาดก รวมถึงโกฏสิมพลชาดกอีกด้วย เรื่องของ ครูทนั้นได้ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอยู่หลายตอน แต่ว่าบทบาทและหน้าที่ของครูท ใน คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาท่านกล่าวแสดงเอาไว้ว่า หลังจากที่ครูทได้ฟังพระธรรมเทศนา ของพระผู้มีพระ ภาคเจ้าแล้ว ครูทเหล่านั้นได้พากันปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะ คือเป็นที่พึ่งทาง จิตใจ ได้ถือพระพุทธเจ้าเป็นสรณะตลอดชีวิต เรื่องเกี่ยวข้องกับครูท จึงเป็นเรื่องที่สำคัญประการหนึ่ง มหานิบาตชาดก ปรากฏเรื่องราวของครูท ที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ กับพระโพธิสัตว์อีกด้วย เช่นใน ชาดกชื่อว่า ปันทรกชาดกเป็นชาดกที่ว่าด้วย เรื่องที่เกี่ยวกับโทษของการเปิดเผยความลับแก่ผู้อื่น เมื่อ ทรงตรัสชาดกนี้จบลง พระพุทธองค์ทรงประชุมชาดกว่า ครูทในครั้งนั้นได้เสวยชาติ มาเป็นพระพุทธเจ้า ในบัดนี้ ชีเปลือยได้มาเป็นพระเทวทัตในชาดกนี้ นาคในครั้งนั้นกำเนิดมาเป็นพระสารีบุตรในชาดกนี้ ครูทมี ส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตลอด ตั้งแต่อดีตกาลจวบจนถึงปัจจุบันนี้ (ยมโดย เฟิงพงศา, 2521, 12)

อิทธิพลของครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาท

คติความเชื่อในพระพุทธศาสนากล่าวว่า ครุฑเป็นเทวดาตนหนึ่ง อาศัยอยู่ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา กินนาคเป็นอาหาร อยู่ภายใต้การปกครองของท้าววิรุฬหก ครุฑเกิดจากมนุษย์ผู้ทำกรรมด้วยโมหะ คือการหลงผิดว่าฆ่าสัตว์ไม่เป็นบาป ผลกรรมจึงส่งผลให้มาเป็นครุฑ อิทธิพลของครุฑนั้นส่งผลต่อพระพุทธศาสนาอีกด้วย ในพระไตรปิฎกกล่าวว่า อดีตชาติของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงเคยเกิดเป็นครุฑมาแล้วในอดีตชาติ แม้แต่สาวกของพระพุทธองค์บางรูป ท่านได้เคยเกิดเป็นครุฑมาแล้ว ได้มีพระสูตรสำคัญเป็นอันมาก ที่กล่าวถึงการปรากฏกายของครุฑ ในคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วงยังมีการกล่าวถึงครุฑเอาไว้ด้วย จึงทำให้มองเห็นได้ว่า ครุฑนั้นมีบทบาท และอิทธิพลต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างมาก ตั้งแต่ในครั้งอดีตกาลจวบจนถึง ในสมัยปัจจุบัน (ยมโดย เพ็ญพสา, 2521, 15)

อิทธิพลของครุฑที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า

ครุฑกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กล่าวคือในสมัยที่พระพุทธองค์ ทรงแสดงมหาสมัยสูตร เป็นพระสูตรที่ถือว่า เป็นธรรมภาษิต ครั้นนั้นเทวดาทั้งหลาย ต่างได้มาเฝ้าพระพุทธเจ้า ครุฑและนาคทั้งหลายต่างมาเฝ้าพระบรมศาสดาเหมือนกัน เมื่อครุฑบินมาถึงปามหาวัน เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมอยู่ พระพุทธเจ้าทรงกล่าวว่า แม้ปักษีทวิชาติผู้เป็นทิพย์ก็มาเฝ้ายังป่าแห่งนี้เช่นกัน ชื่อของปักษีตนนี้ คือจิตรสุบรรณ นาคทั้งหลายที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าได้เห็นครุฑ ต่างกลัวครุฑจะจับกินเป็นอาหาร พระพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ ต่อครุฑและนาค พระองค์ทรงบันดาลให้ครุฑและนาคนั้น ต่างลืมไปว่าเป็นศัตรูกันมานาน สัตว์ทั้งสองเจรจากัน ด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ ได้มาถวายบังคมต่อหน้าพระพักตร์ของพระบรมศาสดาด้วยความเคารพ พระพุทธองค์ทรงได้แสดงพระสูตรเป็นอันมาก ที่เกี่ยวกับพระชาติของพระองค์ว่า พระองค์ยังทรงเคยเกิดเป็นครุฑมาแล้ว ดังหลายภพหลายชาติจนนับไม่ถ้วน ทำให้เห็นได้เลยว่า ครุฑในคติทางพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่จริง (ศานติ ภัคดีคำ, 2556: 13)

อิทธิพลของครุฑในคติไตรภูมิพระร่วง

ครุฑในคติไตรภูมิพระร่วง ถือว่าครุฑเป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ในเชิงภูเขาพระสุเมรุราช และในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หน้าที่ของครุฑในคติไตรภูมิพระร่วง ถือว่าครุฑได้มีบทบาทที่สำคัญมาก ในการอารักขาสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ให้ปลอดภัยจากเหล่ายักษ์ และอสูรทั้งหลายที่คอยมาแย่งชิงภพดาวดึงส์ พระอินทร์ผู้เป็นจอมเทพจึงได้แต่งตั้งครุฑ (พญาลิไท, 2509: 265) ให้ทำหน้าที่อารักขาสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในชั้นที่สอง และให้เหล่านาคทั้งหลาย คอยอารักขาดุสิตสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในชั้นที่หนึ่ง บทบาทหน้าที่ของครุฑ ในคติไตรภูมิพระร่วง จึงถือว่าครุฑเป็นยอดนักรบผู้คอยพิชิตสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อให้ปลอดภัยจากเหล่าอสูรทั้งหลาย (พญาลิไท, 2509: 264)

อิทธิพลของครุฑในบริบทสังคมไทย

ครุฑตามที่ได้รับรู้ในสังคมไทยอีกบริบทหนึ่ง จึงเป็นครุฑในฐานะของตัวละคร รูปแบบของวรรณคดี และวรรณกรรม ที่สังคมไทยได้รับรู้มาตั้งแต่ในสมัยสุโขทัย เป็นราชธานีเป็นต้นมา ครุฑจึงปรากฏในฐานะของพระโพธิสัตว์ อาจจะเป็นตัวละครตัวอื่น ที่ไม่ได้มีภาพของสัญลักษณ์ แห่งพระนารายณ์ตามคติของฮินดู ครุฑในชาดกจึงเป็นที่รับรู้ในอีกลักษณะหนึ่ง ที่คนไทยได้รับรู้กันมาเป็นอย่างดีเกี่ยวกับวรรณคดีเรื่องกาเกี มีภาพปรากฏให้เห็น ตั้งแต่ในสมุดภาพไตรภูมิพระร่วง สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา การรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครุฑในสังคมไทย ที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น เป็นการพยายามแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของครุฑ การรับรู้รวมถึงการแสดงออกเกี่ยวกับครุฑ ในแง่มุมอื่นในมิติที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในแผ่นดินไทย ตั้งแต่ยุคสมัยทวารวดีเป็นต้นมา จนถึงยุคสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ได้เข้าใจความเป็นมาของครุฑในพระพุทธศาสนา และครุฑในบริบททางสังคมไทยมากขึ้น (พญาลีไท, 2509: 262)

ครุฑกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้น มีความเกี่ยวข้องกันในบางเรื่อง พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า พระองค์เคยเกิดเป็นครุฑมาแล้วในอดีต ในครั้งที่ทรงแสดงมหาสมยสูตร ครุฑที่มีนามว่าจิตรสุบรรณ ได้มาเฝ้าพระพุทธองค์ในป่ามหาวัน เพื่อชมบารมีที่ยิ่งใหญ่ของพระพุทธองค์ ขอลงพระพุทธรูปเป็นสรณะ ครุฑในคติไตรภูมิพระร่วง มีฐานะเป็นบริวารของพระอินทร์ ครุฑอาศัยอยู่ในเขาพระสุเมรุชั้นที่สอง มีบทบาทหน้าที่ คือเป็นกำแพงช่วยปกป้องสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อให้ปลอดภัยจากพวกอสูรที่มารุกราน ครุฑในบริบทสังคมไทย คือคนไทยได้รับรู้อิทธิพลเกี่ยวกับครุฑมาจากตัวละคร วรรณกรรมชาดก วรรณคดีทางพระพุทธศาสนา เช่น วรรณคดีกาเกี ไตรภูมิโลกวิจิตร คติโลกศาสตร์ คนไทยได้รับรู้อิทธิพลเกี่ยวกับครุฑ มาจากภาพวาดตามวัด สถาปัตยกรรมไทยในเชิงสัญลักษณ์รูปครุฑแบกเขาพระสุเมรุราช (ศานติ ภัคดีคำ, 2556: 3)

บทสรุป

ความหมายของครุฑในพุทธปรัชญาเถรวาท ครุฑเป็นเทวดาชั้นล่างประเภทหนึ่ง อยู่ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ความหมายของครุฑในพระสูตรตันตปิฎก ครุฑเป็นเทพตนหนึ่ง อยู่ในนิมิตสมปที อยู่ในการปกครองของท้าววิรุฬหก ความหมายของครุฑในคัมภีร์อรรถกถา ครุฑเป็นนักรบผู้กล้าหาญ ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ปกป้องสวรรค์ชั้นดาวดึงส์จากอสูร ที่มาแย่งชิงสวรรค์ไปจากเทวดา ความหมายของครุฑในวรรณคดีบาลีสันสกฤต ครุฑเป็นผู้ทำหน้าที่หนัก คำว่า ครุฑ มาจากคำว่า ครุ แปลว่า หนัก ครุฑอยู่ในป่าหิมพานต์ เขาไกรลาส ครุฑในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นเทวดาชั้นล่าง อยู่ทิศใต้ของเขาพระสุเมรุราช เหตุที่มากเกิดเป็นครุฑ เพราะทำบุญเจือด้วยโมหะ การอุปบัติของครุฑในพระพุทธศาสนาเถรวาท บุคคลทำบุญเจือปนด้วยโมหะ กรรมบันดาลให้กำเนิดเป็นครุฑ

การอุปบัติของครุฑ ในคัมภีร์ไตรภูมิอภินิหารไว้ว่า บุคคลใดอยากปรารถนากำเนิดเป็นครุฑ ต้องถวายทานให้มาก ตั้งจิตอธิษฐานว่าให้ไปบังเกิดในสุบรรณพิภพ การอุปบัติของครุฑในคัมภีร์อรรถกถา แสดงเอาไว้ว่า ครุฑมีกำเนิดสืบแบบ ได้แก่ โอปปาติกะ คือผุดขึ้นเอง ชลาพุชะ คือเกิดในครรภ์ อณฑชะ คือ

เกิดในไข่ สังกะเสหะ คือเกิดในถ้ำโคล ครุฑมีที่อยู่เป็นวิมานเช่นเดียวกับเทวดา ในชั้นจาตุมหาราชิกา คัมภีร์พระไตรปิฎกกล่าวว่า ที่อยู่ของครุฑ เรียกว่า วิมานสิมพลี หรือวิมานต้นจ้าว ในวรรณคดีบาลี ได้ยืนยันไว้ว่า ที่อยู่ของครุฑ เรียกว่า สิมพลีรุกขพิมาน เป็นวิมานทองประดับด้วยแก้วมณี คัมภีร์อรรถกถา กล่าวแสดงถึง รูปร่างลักษณะของครุฑว่า ครุฑชั้นสูงมีวิมานเป็นสีทอง มีร่างกายดุจเทพบุตร แปลงกายได้ สวมอาภรณ์ทิพย์ มีอายุทิพย์ บริโภคอาหารทิพย์ ครุฑชั้นต่ำอยู่ในวิมานสิมพลี กินนาคเป็นอาหาร มีร่างกายสีดำ พระพุทธศาสนาเถรวาทกล่าวว่า ครุฑมีหน้าที่รับใช้พระพุทธศาสนาเช่นกับนาค คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก กล่าวถึงหน้าที่ของครุฑไว้ว่า ครุฑและนาคปกป้องพระพุทธศาสนาให้ครบสองพันปี คัมภีร์อรรถกถากล่าวแสดงเอาไว้ เกี่ยวกับหน้าที่ของครุฑว่า เทวดากับครุฑได้สนทนารัตนธรรม เรื่องความไม่ประมาท การกลัวอันตรายที่เกิดขึ้นในอนาคต

คัมภีร์มหานิบาต พระชาติที่หกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์เสวยชาติเป็นภูริทัตตนาคราช พราหมณ์ใช้มนต์อาถรรพ์ของครุฑ ทำให้ได้รับความทรมาณ สวรรณสนทนารัตนธรรมกับพระดาบส เกี่ยวกับการทำกรรมที่ไม่มีเจตนา คัมภีร์ไตรภูมิพระร่วงกล่าวว่า ที่อยู่ของครุฑ เรียกว่า สุวรรณพิภพใต้เขาพระสุเมรุราช ทิศใต้ของสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ครุฑมีร่างกายใหญ่ แข็งแรงมาก บินได้รวดเร็ว รูปร่างลักษณะของครุฑ คัมภีร์พระสุตตันตปิฎกกล่าวว่า ครุฑเป็นครึ่งสัตว์เดรัจฉานครึ่งเทพ ตัวเป็นเทพ แต่ศีรษะเป็นนกอินทรี มีเครื่องประดับแบบเทวดา เวลาบินเกิดลมพายุ ปันทรกษัตริย์กล่าวว่า ครุฑเป็นสัตว์ใหญ่ มีกำลังมาก กินนาคเป็นอาหาร เป็นจ้าวแห่งเวหา มีอายุยืน มีฤทธิ์อำนาจ เป็นที่เกรงกลัวต่อนาค

ครุฑกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เกี่ยวข้องกันบางเรื่อง พระพุทธองค์ตรัสว่า พระองค์เคยเกิดเป็นครุฑมาแล้วในอดีต ครั้งที่แสดงมหาสมยสูตร ครุฑมีนามว่าจิตรสุวรรณ มาเฝ้าพระพุทธองค์ในป่ามหาวัน เพื่อชมบารมีที่ยิ่งใหญ่ของพระพุทธองค์ ขอถึงพระพุทธองค์เป็นสรณะ ครุฑในคติไตรภูมิพระร่วง มีฐานะเป็นบริวารของพระอินทร์ ครุฑอยู่ในเขาพระสุเมรุราชชั้นที่สอง มีบทบาทหน้าที่เป็นกำแพงปกป้องสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อให้ปลอดภัยจากอสูร ครุฑในบริบทสังคมไทย ส่วนใหญ่รับรู้อิทธิพลเกี่ยวกับครุฑ มาจากตัวละคร วรรณกรรมชาดก วรรณคดีในพระพุทธศาสนา เช่น วรรณคดีกาพย์ ไตรภูมิพระร่วง คติโลกศาสตร์ บางส่วนรับรู้อิทธิพลเกี่ยวกับครุฑ จากภาพวาดตามวัด สถาปัตยกรรมของไทย ในเชิงสัญลักษณ์รูปครุฑแบกเขาพระสุเมรุ

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2506). พระนารายณ์ทรงครุฑ. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยมโดย เพ็ญพสา. (2521). ครุฑและนาคในวรรณคดีสันสกฤตและบาลี. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสภา. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

พระคัมภีร์ โสติดิโธ. (2558). พุทธวจนะ. กรุงเทพฯ: สยาม.

ศานติ ภัคดีคำ. (2556). ครุฑ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

พญาลิไท. (2509). ไตรภูมิพระร่วง. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. (2542). ครุฑ. กรุงเทพฯ: ครุสภา.

ศาล มรดกไทย. (2558). ครุฑยุดนาค. กรุงเทพฯ: สยาม.

ส.พลายน้อย. (2554). ครุฑยุดนาค. กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ.

นักรบ พิมพ์ขาว. (2558). ครุฑ. กรุงเทพฯ: ธิงค์ปิยอนด์.